

INFORMACE

Andrea Erdősová

Nenávistný prejav a status obete z pohľadu rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva¹⁾

Úvod

Skúmanie nenávistných prejavov je výsostne aktuálnou témou dnešných dní, čoraz diskutovanejšou a v mnohom ešte nepreskúmanou, predovšetkým nielen z hľadiska toho, ako je možné ubrániť sa šíreniu nenávisti pri súčasnom zachovaní slobody prejavu, ale aj za hľadiska mimoprávneho, teda psychologického ako individuálnych príčin a motívov nenávisti, zo sociologického ako takpovediac moderný fenomén doby, historického ako plod, následok aj príčina kulminácie tohto druhu napätia vzhľadom na vývoj spoločnosti a mnohé iné. Predtým, než môžeme zaujať efektívne opatrenia na potlačenie nenávistných prejavov, poučením slúži aj V. Knappov prístup, vtedy aplikovaný na skúmaní nacistickej právnej filozofie: „Aby bolo možné zlo vyhubiť, je treba predovšetkým ho rozpoznať. Aby bolo možné chorobu liečiť, je nutné najskôr stanoviť diagnózu, lebo v opačnom prípade budeme liečiť príznaky, a nie chorobu samotnú.“²⁾

Definícií nenávistného prejavu je viacero, jednou z bližších vymedzení je tá, že **nenávistný prejav** (angl. hate speech)³⁾ je verejný písomný, verbálny, grafický, zvukový alebo audiovizuálny prejav, ktorý podnecuje, rozširuje, propaguje, ospravedlňuje nenávisť voči jednotlivcom alebo skupinám osôb pre ich pohlavie, národnosť, jazyk, náboženstvo, rasu, etnickú príslušnosť, farbu pleti, pôvod, sexuálnu orientáciu, telesné postihnutie či inú obdobnú charakteristiku.

¹⁾ Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0588.

²⁾ Knapp, V.: *Problém nacistické právní filosofie*. Aleš Čeněk. Reprint pôvodného vydania. 2002. ISBN 80-86473-21-X, s. 14.

³⁾ Podľa inej definície „**hate speeches**“ sa používajú aj na označenie slov alebo symbolov, ktoré sú útočné, zastrašujúce, rušivé a ktoré podnecujú násilie, nenávisť alebo diskrimináciu na základe rasy, náboženstva, pohlavia sexuálnej orientácie alebo iného rozlišujúceho statusu, definované podľa: <<https://www.enotes.com/research-starters/overview-hate-crimes>>.

Najčastejšie má formu:

- hanobenia – verejného šírenia výrokov, obrázkov či videí s urážlivým, hrubo osočujúcim obsahom voči skupine osôb,
- podnecovania k nenávisti – verejného šírenia výrokov, obrázkov, videí, výziev vzbudzujúcich nenávisť a podnecujúcich násilie voči určitým skupinám osôb.

Nenávistné prejavy sú podľa slovenskej legislatívy trestné, keďže zasahujú do práva na ochranu dôstojnosti osôb, voči ktorým sú namierené.⁴⁾ Z principiálneho hľadiska môže byť nevyhnutné postihovať alebo brániť v demokratickej spoločnosti takým prejavom, ktoré sú založené na netolerancii a ktoré šíria, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú nenávisť.⁵⁾ Podľa Š. Výborného môže byť *hate speech* chápaný v samostatnom zmysle alebo ako súčasť výrazu *hate crime*.⁶⁾ Podľa nás ide skôr o extenzívne chápanie *hate speech*, ktorý v sebe môže zahŕňať či už potenciálne, hroziace alebo reálne nebezpečenstvo násilia z nenávisti.⁷⁾

Obet' má v zmysle právnom, zvlášť kriminologickom, ako aj psychologickom zázemí viacero významov.⁸⁾ Ten, ktorý jej autonómne prepožičiava Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „Dohovor“ alebo „Európsky dohovor“)⁹⁾ v čl. 34, garantuje, že je niekto obeťou porušenia Dohovoru, ak boli jeho práva dotknuté komisívnym alebo omisívnym postupom zo strany štátu, prípadne mu síce bola poskytnutá náprava na vnútroštátnej úrovni, avšak nie postačujúca (*effective remedy*).¹⁰⁾

⁴⁾ Vláda sa svojom programovom vyhlásení jasne prihlásila k boju proti akýmkoľvek prejavom extrémizmu, rasizmu, neznášanlivosti, xenofóbie, antisemitizmu a agresívneho nacionalizmu. Hlavným zodpovedným subjektom v tejto oblasti je Ministerstvo vnútra, ktoré navrhuje a realizuje mnohé aktivity v danej oblasti. Podrobnejšie informácie nájdete na stránke Ministerstva vnútra, v sekcii extrémizmus.

Najvýznamnejším strategickým dokumentom dotýkajúcim sa tejto oblasti, ktorý určuje úlohy jednotlivých subjektov je Koncepcia boja proti extrémizmu, ktorá sa pravidelne vyhodnocuje a aktualizuje. V rámci Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, ktorá je hlavným poradným orgánom vlády SR pre tieto oblasti pôsobí Výbor pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie.

⁵⁾ *Erbakan v. Turecko*, č. sťažnosti 59405/00, rozsudok zo 6. júla 2006.

⁶⁾ Výborný, Š.: *Nenávistný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7357-766-7, s. 17.

⁷⁾ *Vysv. autorky*: v istom redukovanom zmysle ako kategória trestných činov z nenávisti, aj keď sa prikláňame k názoru, že *hate speech* má v sebe podstatne širší význam a nemožno ho ani z praktických dôvodov zúžiť na problematiku trestnej činnosti, jednak preto, že vôbec nemusí viesť k tzv. *hate violence*, teda násiliu z nenávisti a jednak preto, že môže stáť aj mimo možnosti trestného postihu.

⁸⁾ K tomu pozri podrobnejšie i.a. Záhora, J.: *Zákon o obetiach trestných činov, komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer. 2018, ISBN 978-80-8168-850-8, 414 s.

⁹⁾ Európsky dohovor podpísali 4. 11. 1950 všetky členské štáty Rady Európy a platnosť nadobudol 3. 9. 1953. Európsky dohovor sa pre SR stal záväzným 1. 1. 1993, a to aj napriek tomu, že po zániku Česko-Slovenska sa SR musela o členstvo v Rade Európy opätovne uchádzať.

¹⁰⁾ Môže ísť tak o priamu, ako aj nepriamu, či potenciálnu obeť, k tomu viď viac: „*Claim to be*

Posunom významu k všeobecnému je potom obeťou vlastne každý, koho práva boli porušené a nebola mu poskytnutá dostatočná satisfakcia. V tomto vlastnom význame, ktorý sme tu určili, budeme sa na „obeť“ pozeráť z dvoch aspektov, ako obeť *stricto sensu* vo význame Dohovoru, teda či ten, kto je proponentom, autorom, šíriteľom nenávistného prejavu, môže byť za daných okolností obeťou porušenia Dohovoru a na základe akých kritérií, a potom aj kedy o tento status prichádza, zatiaľ čo na druhej strane budeme skúmať obeť z perspektívy toho/tých, ktorý/i bol/i nenávistným prejavom poškodený/i, teda vo význame, či ide o obeť individualizovanú, alebo kolektívnu, a na akej úrovni jej náleží ochrana jej porušených práv. Príspevok zároveň pojednáva o histórii vývoja slobody prejavu a súčasných opatreniach v boji proti nenávistnému prejavu a hľadá jeho ukotvenie v bohatej judikatúre ESĽP.

• *Vybrané medzinárodné a únijové právne nástroje vo vzťahu k nenávistným prejavom*

Je nepochybné, že na poli medzinárodného práva ľudských práv máme silný medzinárodný nástroj v článkoch 19 a 20 *Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach*¹¹⁾, pričom obdobne je sloboda prejavu garantovaná, avšak chránená pred podnecovaním, či ospravedlňovaním nenávisti aj v iných medzinárodných zmluvách, ako napríklad článku 4 *Medzinárodného dohovoru o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie*.¹²⁾ Sloboda prejavu je zakotvená v článku 10 Dohovoru.

Pokiaľ ide o rast nezákonného obsahu na internete, vrátane on-line teroristickej propagandy, xenofóbnych a rasovo motivovaných prejavov podnecovania k násiliu a nenávisti, online platformy sú čoraz dôslednejšie a musia posilňovať svoju sociálnu a právnu zodpovednosť. Príkladom môže byť okrem iného je aj *Dohovor o počítačovej kriminalite z júla 2004*, ktorého cieľom je doplniť existujúce nástroje kybernetického priestoru na zefektívnenie vyšetrovania a stíhania trestných činov súvisiacich s počítačovými systémami a údajmi a zhromažďovania dôkazov o trestnom čine v elektronickej podobe. Okrem toho sú veľmi dôležité aj odporúčania a vyhlásenia Výboru ministrov Rady Európy v oblasti médií a informačnej spoločnosti s osobitným dôrazom na *odporúčanie Výboru ministrov č. CM / Rec (2012) 4 Výboru ministrov členským štátom o ochrane ľudských práv v súvislosti so službami sociálnych sietí* prijaté Výborom ministrov 4. apríla 2012 na 1139. zasadnutí zástupcov ministrov, v ktorom by poskytovatelia sociálnych sietí mali rešpektovať ľudské práva a zákonodarný

a victim“, Informačná stránka Európskeho súdu pre ľudské práva, dostupné online: <<http://echr-online.info/article-34/victim/>>, k tomu tiež ILGA EUROPE: *Hate crime and hate speech*, dostupné online: <<https://www.ilga-europe.org/what-we-do/our-advocacy-work/hate-crime-hate-speech>>; pozri tiež KURUCOVÁ, Z., DEMOVIČOVÁ, A. (eds.): *English for Legal Purposes*. Žilina: EUKÓDEX, 2013. ISBN: 978-80-89447-94-7, s. 161.

¹¹⁾ Publikované v Z.z. ako Vyhláška ministra zahraničných vecí z 10. mája 1976 č. 120/1976 Zb., o Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.

¹²⁾ Publikované v Z.z. ako VYHLÁŠKA ministra zahraničných vecí z 15. augusta 1974 č. 95/1974 Zb., o Medzinárodnom dohovore o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie.

princíp a viac ako kedykoľvek predtým, aby sa snažili o ochranu detí a mladých ľudí ľudia proti škodlivému obsahu a správaniu V neposlednom rade existuje odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy o nenávisťnom prejave číslo R (97) 20 z 3. októbra 1997.

Súbežne s judikatúrou ESLP aj legislatíva a judikatúra Súdneho dvora EÚ reagujú v ostatnom období na nenávisťné prejavy vo virtuálnej sfére opatreniami, ktorú ukladajú, neraz i nemalé bremená, zodpovednosti a následných sankcií za šírenie takýchto obsahov, a to či už cez pôvodné prejavy, alebo komentáre, či ďalšie získavanie a šírenie nenávisťných obsahov.¹³⁾ Vzhľadom na rozmach nelegálneho obsahu na internete vrátane online teroristickej propagandy či xenofóbnych a rasovo motivovaných prejavov podnecujúcich k násiliu a nenávisti naberajú online platformy na význame a musia posilniť svoju sociálnu zodpovednosť.

Bude však zaujímavé sledovať vývoj vo svete internetu, elektronických a sociálnych médií, ako sa bude dariť odhaľovať, ale predovšetkým vyhodnocovať prejav, ako nevyhovujúci kritériám prípustných hraníc slobody prejavu a odstraňovať z tohto prostredia každý, ktorý môže podnecovať nenávisť, násilie, prípadne šíriť myšlienky totalitarizmu, popierania či revizionizmu historických udalostí i minimálneho štandardu ochrany základných práv a slobôd. Javí sa to byť *syzifovský údel* pre veľké spoločnosti ako google alebo facebook¹⁴⁾, zvlášť ak si uvážime, že ide o tému, ktorá ďaleko prekračuje hranice možnosti okamžitého rozpoznanie potenciálne nenávisťného prejavu. Vyžaduje si to aj posúdenie, neraz veľmi krehkých hraníc vymedzujúcich slobodu prejavu v rámci voľného trhu myšlienok a názorov, pritom tento prístup k posudzovaniu vo veľkej miere determinuje aj istá historická či skôr geopolitická skúsenosť.

- *Koncepcie slobody prejavu v historickom a právnom kontexte*

Ak by sme sa na tému slobody prejavu pozreli v širšom, na tému historických súvislostí, poskytol svoj pregnantný výklad J. Hart, keď odlíšil historické korene, ako aj súčasné rozdiely mantinelov slobody prejavu v USA a v Európe. Jeho teoretické východiská sú v mnohom inšpiratívne. Tvrdí, že v Spojených štátoch amerických je presadzovaná teória „trhu myšlienok“, pri ktorej odkazuje na sudcu Brandeisa v prípade Whitney v. California (1927), podľa ktorého „(...) sloboda slova končí tam, kde vyrieknutý prejav vyvoláva jasné

¹³⁾ Bezpečnostná únia: Komisia sa intenzívnejšie snaží bojovať proti nelegálnemu obsahu na internete, In: Európska komisia, tlačová správa, uverejnené 09/28/17, dostupné online: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-3493_en.htm>

¹⁴⁾ Internetové spravodajské portály, či už komerčné alebo vytvárané pre profesionálne účely, ktoré poskytujú platformu pre komentovanie generované používateľmi, preberajú „povinnosti a zodpovednosť“ súvisiacu so slobodou prejavu v súlade s článkom 10 ods. 2 Dohovoru, pokiaľ títo používatelia šíria nenávisťné prejavy alebo komentáre, ktoré priamo podnecujú k násiliu a/alebo nenávisti, pričom vznikajú viaceré hnutia zamerané na boj s nenávisťnými prejavmi, z nich napríklad: <https://www.nohatespeechmovement.org/campaign-kampaň-pod-zaštitou-Rady-Európy-zameraná-na-nenávisťný-prejav-a-jeho-odhaľovanie-a-potláčanie-ktorá-má-svoje-prepojenie-na-národné-programy-tohto-boja-proti-nenávisťnému-prejavu>.

a bezprostredné nebezpečenstvo (clear and present danger) nezákonného činu, alebo inak povedané, pokiaľ medzi prejavom a činom už nie je príležitosť k odpovedi.¹⁵⁾

Pozadie tejto celospoločenskej atmosféry zrejme ale hneď v základoch kauzálné spája často citovaný prvý dodatok k americkej ústave, ktorý hovorí, že „Kongres neprijme žiadny zákon, obmedzujúci slobodu slova alebo tlače“.¹⁶⁾

Koincidentne so slobodou slova reaguje súdna prax aj na oblasť ochrany osobnostných práv. V skratke a zjednodušene možno povedať, že spomínaná teória „clear and present danger“ sa objavuje aj vo filozofii ochrany osobnostnej sféry, preto napríklad súkromie politikov v USA prakticky postráda právnu ochranu. *Súdy nie sú považované za fórum vhodné na posúdenie, ktoré skutočnosti zo života politika majú byť predmetom verejnej diskusie.*¹⁷⁾

Dalo by sa povedať, že aj v tomto systéme sa prejavuje zásada „trhu myšlienok“, takže je ponechané verejnosti, aby táto sama určila, čo bude diskutovanou témou, a čo je na okraji jej záujmu. Naznačený princíp je ďalej rozvíjaný aj pri postihovaní extrémistických prejavov. Zatiaľ čo v USA je väčšina rasistických, fašistických a iných extrémnych prejavov legálnych, v Európe je uzda ich zákonnosti pevne v rukách trestných kódexov, hoci sú aj tu v jednotlivých štátoch rozdiely, pokiaľ ide o formulácie skutkových podstatí, prísnosť trestov, ako aj pokrytie určitých druhov a foriem prejavov extrémizmu. Bez toho, že by sme zachádzali do jednotlivých nuansov slobody prejavu v USA a v Európe, nemožno celkom prehliadnuť aj recentný vývoj histórie, zvlášť zlomový okamih nielen pre USA, ale aj celý civilizovaný zvyšok sveta, ktorý priniesol 11. september 2001. Ten zasiahol nielen sféru fyzickej slobody jednotlivca, ale aj pocit neochvejnej istoty pevných demokratických základov, ktoré odolávajú aj široko otvorenej a nehatenej slobode slova. Preto sa zdá, že extrémizmus šírený prostredníctvom realizácie slobody prejavu, spojený s hrozbou terorizmu, je v USA v súčasnosti, oveľa viac ako v minulosti, považovaný iba za „neškodnú“ súčasť slobodného „trhu myšlienok“.¹⁸⁾

Rozdiely koncepcie slobody slova je nutné hľadať nielen v histórii, ktorá Európu poznačila skúsenosťou druhej svetovej vojny, ale aj v systéme práva, hoci tu dochádza k postupnej konvergencii sudcovského a písaného práva. Európsky koncept je okrem toho posilnený doktrínou dôstojnosti, ktorá má

¹⁵⁾ HART, J.: Sloboda prejavu v USA a v Evrope, In: *Právní rozhledy*, č. 1/2002, s. 28-32, v referencii na americký prístup bez prihliadania na iné hodnoty a *contrario* európskej koncepcii pozri i. a. BAKER, C. E.: „Hate Speech“ (2008). *Scholarship at Penn Law*. Paper 207, [online], [cit. 2011-07-17], dostupné: http://lsr.nellco.org/upenn_wps/207.

¹⁶⁾ „The Constitution of the United States“, Amendment 1, [online], ratifik. 1791-12-15, [cit. 2011-07-20], dostupné: <http://www.usconstitution.net/const.html#Am1>.

¹⁷⁾ HART, J.: Sloboda prejavu v USA a v Evrope, In: *Právní rozhledy*, č. 1/2002, s. 28- 32: súdy a sudcovia v americkom modeli nie sú takmer vôbec chránení pred kritikou, prevláda názor, že autoritu súdu nemožno vynucovať ochranou pred slovnými útokmi a zdá sa, že tu nad všetko stojí sloboda slova, k tomu pozri tiež KOSAŘ, D.: *Kritika soudců: mýty a polopravdy*. Jurisprudence, Praha: Wolters Kluwer, 2010, XIX, č. 5, s. 3-10. ISSN 1802-3843.

¹⁸⁾ K tomu pozri i.a. *Chaplinsky v. New Hampshire*, 315 U.S. 568(1942) alebo *Snyder v. Phelps*, 562 U.S. 443 (2011).

svoje základy v nemeckom právnom poriadku a postupne sa vtelila aj do právnych poriadkov a bola akceptovaná ako taká súdmi viacerých demokratických európskych štátov, čo bol zároveň základ pre aprobáciu princípu dôstojnosti ako stavebného prvku celého systému fungovania Európskeho súdu pre ľudské práva.¹⁹⁾ Odlišnosť je rozhodne dosť na to, aby sa nedotkli aspoň v argumentačnej rovine aj problematiky, ktorá na Slovensku rozprúdila intenzívne debaty o spôsobe formulácie trestného činu alebo viacerých skutkových podstát, ktoré by sa týkali nenávisťných prejavov alebo prejavov extrémizmu.

V slovenskom právnom poriadku prešiel Trestný kódex v tomto zmysle turbulentným vývojom.²⁰⁾

Názorové prúdy pritom vychádzali z dvoch odlišných prístupov k problematike, ktoré konotujú aj protipóly koncepcií slobody slova v USA a v Európe. Kým prvý z nich nadväzoval na záver Ústavného súdu ČSFR, ktorý zásah do slobody slova vymedzil nedostatkom legitímneho cieľa²¹⁾, druhý z nich sa týkal hrozby verbálnych a iných prejavov, ktoré môžu podnecovať aj extrémnejšie formy násillia.²²⁾ Nemenej zaujímavý je pritom vývoj označení, viažucich sa na obdobie existencie koncentračných táborov

¹⁹⁾ K tomu pozri i. a.: VÝBORNÝ, Š.: *Nenávisťný internet versus právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7357-766-7, s. 38.

²⁰⁾ Kým v § 260 Trestného zákona Trestného zákona od jeho prijatia v roku 1961 (účinnosť od 1. januára 1962) bol upravený **zákaz podpory a propagácie fašizmu alebo iných podobných hnutí a § 261 verejné prejavovanie sympatií k nim**, novelou Trestného zákona č. 485/2001 Z. z., došlo k doplneniu § 261 v tomto znení: **„Kto verejne prejavuje sympatie k fašizmu alebo k inému podobnému hnutiu uvedenému v § 260 alebo verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť zločiny fašizmu alebo iného podobného hnutia uvedeného v § 260, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“**, v ktorom sa počítalo už aj postihovaním tzv. Osviečimskej lži. Nový Trestný zákon (zákon č. 300/2005 Z. z., účinný od 1. januára 2006) spomína popieranie holokaustu v 422 ods. 2: **Trest šesť mesiacov až tri roky odňatia slobody hrozil tomu, kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť holokaust**. Napokon od 1. septembra 2009 nadobudla účinnosť novela Trestného zákona (zákon č. 257/2009 Z. z.), podľa ktorej je **zakázané popierať v zásade tie činy, ktoré príslušný medzinárodný trestný súd vyhlásil za genocídu, zločin proti mieru, vojnový zločin alebo zločin proti ľudskosti. Trestné je verejné popieranie, ale tiež popieranie formou výroby, šírenia a prechovávaní materiálov, na ktorých je toto popieranie zachytené (tzv. extrémistických materiálov)**, pričom už nie je uvádzaný termín “holokaust”, ale jeho širšie pokrytie pojmi: genocída a zločiny proti ľudskosti a obdobné činy vo všeobecnosti, čo predstavuje podstatnejšie obmedzenie slobody prejavu oproti minulosti.

²¹⁾ Konkrétne sa malo postihovať len „aktívne konanie“, a teda „v nijakom prípade samotné myslenie alebo vyznane sa z tohto myslenia“, pozri nález ÚS zo 4. septembra 1992, sp. zn. Pl. ÚS 5/92; k tomu porovnaj: *„Ak by sme pripustili trestnoprávny postih a akýkoľvek výrok, ktorý je určitej spoločenskej skupine spôsobilý vyvolať emocionálnu bolesť, bola by sloboda prejavu závislá na vôli parlamentnej väčšiny“* In: LIPŠIC, D.: K tretnému postihu

²²⁾ K tomu pozri i.a. PIROŠÍKOVÁ, M.: *Osviečimská lož, revizionizmus a negacionizmus – špeciálna príloha Delet-u*. 2005, [online], Bratislava: Delet, o.z., ISSN: 1336-2313, [cit. 2011-07-30], dostupné: <http://old.delet.sk/showarticle.php?articleID=631>.

a ich súčasného pomenúvania dodatočným atribútom „poľské koncentračné tábory“.²³⁾

• *Obet' všeobecne podľa štrasburskej doktríny*

Podľa judikatúry štrasburského súdu je pritom z hľadiska posúdenia existencie alebo trvania statusu obeť rozhodujúce, či bola vec vyriešená na vnútroštátnej úrovni, a pokiaľ áno, akým spôsobom. Treba pritom poznamenať, že nenávisťný prejav má vždy obeť na strane objektov tohto prejavu, čo vychádza z podstaty samotných slovných alebo iných prejavov, ktorých podstatou je zneváženie, zosmiešnenie, urážka či podnecovanie k fyzickému útoku. Inými slovami, ten, kto prejav uskutočňuje, je len málokedy obeťou a nehrozia mu zo samotnej podstaty prejavu ani iné nebezpečenstvá. Iná je potom otázka právnych a mimoprávných konzekvencií, ktoré prejav nasledujú.

Status obeť pritom z hľadiska doktríny ESLP možno určiť, podľa toho, či a v akom rozsahu došlo k náprave a aká ostala pozícia z hľadiska efektivity prostriedkov nápravy pre samotný štrasburský súd, kde je v tomto kontexte definovaná možnosť jeho postupom prispieť k ochrane základných práv. Ak napríklad štát začal vykonávať trest sťažovateľa, a neskôr sa v rámci obnovy konania na vnútroštátnej úrovni zistí, že došlo k tzv. „justičnému omylu“, pričom sťažovateľ má možnosť požadovať odškodnenie za odsúdenie na úrovni žalovaného štátu, potom neostáva štrasburskému súdu prostriedok nápravy, ktorý by mohol využiť nad rámec možností, ktoré má sťažovateľ na vnútroštátnej úrovni.²⁴⁾ Inými slovami, odškodnenie je neodlúčiteľné od akejkoľvek kompenzácie, ktorú by sťažovateľ mohol požadovať v prípade konštatovania porušenia článku 6 Európskeho dohovoru. Náprava nemôže ani viesť k obnoveniu konania, pretože k tomu na vnútroštátnej úrovni už došlo.²⁵⁾

V inom prípade ESLP konštatoval, že čo sa týka statusu obeť, ten závisí od toho, či vnútroštátne orgány priznali, že došlo k porušeniu práv chránených Európskym dohovorom a uskutočnili nápravu. Uviedol, že v jednotlivých štátoch Rady Európy má táto náprava spravidla formu finančnej náhrady, v niektorých prípadoch však existuje aj náprava preventívneho charakteru zameraná na urýchlenie konania, napr. v Slovenskej republike príkaz ústavného súdu všeobecnému súdu konať vo veci bez prieťahov. ESLP okrem toho podotkol, že pokiaľ má náprava kompenzačný charakter, jej výška nemusí byť rovnaká, akú by priznal v porovnateľných prípadoch ESLP, nesmie však byť zjavne neprimeraná okolnostiam prípadu, pričom pri posudzovaní tejto primeranosti je potrebné zohľadňovať aj životnú úroveň v tejto krajine, to, či priznaná suma nevybočuje z právnej tradície v danej krajine, a aj to, ako

²³⁾ I.a. pozri TASR: „Poľskí poslanci schválili zákaz používania frázy „poľské tábory smrti“, uverejnené 26. 1. 2018, [cit. 02/11/2018], online: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/456248-polski-poslanci-schvalili-zakaz-pouzivania-frazy-polske-tabory-smrti/>.

²⁴⁾ *Pisano v. Taliansko*, rozhodnutie z 24. októbra 20025, č. sťažnosti 36732/97.

²⁵⁾ *Ibid.*

rýchlo sa jej sťažovateľ domohol.²⁶⁾ Okrem toho treba ozrejmiť, že aj keď Európsky dohovor nezaručuje právo na začatie trestného stíhania voči tretím osobám, už v minulosti mnohokrát uviedol, že účinný súdny systém vyžadovaný článkom 2 Európskeho dohovoru, môže, a za určitých okolností aj musí zahŕňať mechanizmus trestnej represie. Z pohľadu statusu obete, ak však nie je zásah do práva na život, či fyzickú integritu úmyselný, pozitívna povinnosť vyplývajúca z článku 2 Európskeho dohovoru – zriadiť účinný súdny systém – nevyžaduje nutne vo všetkých prípadoch len prostriedok trestnej povahy.²⁷⁾ Rozlišovacích hraníc zachovania statusu obete tak, aby bol daný význam remedúr na úrovni ESLP je pritom oveľa viac, ako sme spomenuli a odpovede nachádzame najmä v početnej judikatúre ESLP na túto tému.

• *Status obete z pohľadu štrasburskej judikatúry vo veciach nenávistného prejavu (vybrané prípady)*

Pokiaľ ide o viktimologický status z hľadiska nenávistných prejavov, kladieme si otázku, aké kritériá môžeme vziať do úvahy pre posúdenie existencie vzniku ale aj trvania statusu obete ako sťažovateľa, o ktorého potenciálne nenávistný prejav ide? Pochopiteľne, ani interperetačné procesy výkladu doktríny ESLP nemôžu garantovať stupeň právnej istoty, hoci vedení snahou o predvídateľnosť práva v ambite dovoleného prejavu a možnosti brániť sa prekročeniu kritérií testu primeranosti.²⁸⁾

Pri riešení prípadov, ktoré podnecujú k nenávisti, je v zjednodušenej schéme prístup ESLP dvojaký, a to buď absolútne vylúčenie ochrany podľa článku 17 (zákaz zneužitia práva) v prípadoch extrémneho popretia hodnôt Dohovoru týmto prístupom²⁹⁾ alebo cez obmedzenie ochrany podľa článku 10 ods. 2 Dohovoru ako nedovolené využitie slobody prejavu, takže sumárne; ak sa sťažovateľ dovoláva ochrany podľa článku 10 – práva na slobodu prejavu, ktoré malo byť porušené obmedzením alebo sankcionovaním nenávistného prejavu na vnútroštátnej úrovni, ESLP na podporu tohto rozhodnutia, konštatuje, že sťažovateľ nemá status obete, pretože týmto prejavom došlo k extrémnemu popretiu hodnôt Dohovoru, teda vylúči ochranu podľa článku 17 Dohovoru, alebo konštatuje, že k porušeniu práva na slobodu prejavu nedošlo podľa článku 10 Európskeho dohovoru, lebo obmedzenia tejto slobody splnili kritériá článku 10 ods. 2 Dohovoru.

Ak by sme mali zhrnúť kritériá, ktoré viaže ESLP k etnickej, či rasovej nenávisti, mali by sme v prvom rade vychádzať z toho, že útok musí byť **čitateľne napádajúci jednu konkrétnu etnickú skupinu**, ako to bolo

²⁶⁾ *Scordino v. Taliansko*, rozsudok z 29. marca 2006, č. sťažnosti 36813/97.

²⁷⁾ *Calvelli a Ciglio v. Taliansko*, rozsudok zo 17. januára 2002, č. sťažnosti 32967/96.

²⁸⁾ KELSEN, H.: *Čistá právna veda*. Kaligram. 2018, ISBN 978-80-89916-24-4, s. 130.

²⁹⁾ „(...) každá poznámka namierená proti základným hodnotám Dohovoru by mala byť vyňatá z ochrany podľa článku 10, a to prostredníctvom článku 17 Dohovoru (zákaz zneužitia práva)“. In: *Seurot v. Francúzsko*, č. sťažnosti č. 57383/00, rozhodnutie o prijateľnosti z 18. mája 2004.

i. a. v prípade *Ivanov v. Rusko*³⁰⁾, v ktorom sťažovateľ tradične roli proklamujúcej, že je obeťou porušenia článku 10 ods. 2 (neexistujúce dôvody pre obmedzenie slobody prejavu) namietal, že boli jeho práva porušené jeho odsúdením za podnecovanie k etnickej, rasovej a náboženskej nenávisti prostredníctvom masmédií, ktorej sa mal dopustiť tým, v sérii článkov požadoval vylúčenie Židov zo spoločenského života, pretože sú vinní zo sprisahania proti ruskému ľudu. Išlo pritom o otvorenú propagáciu fašizmu, takže nebolo pre ESLP sporné, že mali tieto traktáty jednoznačne antisemitský charakter, čo je jasný útok proti základným hodnotám Dohovoru (článok 17 – Zákaz zneužitia práva), čím je v priamej línii potrebné uprieť sťažovateľovi ochranu v zmysle článku 10 Dohovoru – Sloboda prejavu).³¹⁾

Vychádzajúc z týchto premís nemohol byť sťažovateľ považovaný za obeť porušenia Dohovoru, pretože ani v podstate široké hranice slobody prejavu neospravedlňujú také vyjadrenia, ktoré sú propagáciou antisemitizmu.³²⁾

Z tohto hľadiska je dôležité tiež zmieniť, že ESLP neposúva hranice prijateľnosti takýchto obsahov ako akceptovateľných ani v prípade, že sú súčasťou istého druhu humoru alebo zveličenia, ktoré zase v inom kontexte požívajú pomerne široký priestor pokrytý ochranným plášťom slobody prejavu.³³⁾ Dovoľávať sa teda ochrany prostredníctvom práva na slobodu prejavu nemohol úspešne ani M'Bala M'Bala, „domnelá obeť“ porušenia článku 10 ods. 2 Dohovoru, z dôvodu jeho odsúdenia za jeho vystúpenie v rámci vlastnej komediálnej šou, v ktorej jednoznačným a otvoreným satirickým prejavom zosmiešnil a poprel tragický význam holokaustu.³⁴⁾

Treba mať na pamäti, že ESLP síce chápe mieru preháňania, expresionizmu ako súčastí umeleckých či satirických, humorných prejavov, avšak citlivo sa vymedzil voči tým, ktoré v sebe nesú potenciál práve oného historického revizionizmu, popierania historických faktov alebo znižovania ich tragického významu. *Pars pro toto* môže slúžiť rozsudok *Leroy proti Francúzsku*³⁵⁾, kde sťažovateľom je autor karikatúry publikovanej dva dni po útoku na dvojčky

³⁰⁾ *Pavel Ivanov v. Rusko*, č. sťažnosti 35222/04, rozhodnutie o prijateľnosti z 2. februára 2007.

³¹⁾ K tomu pozri tiež *W. P. a ďalší v. Poľsko*, č. sťažnosti 42264/98, rozhodnutie o prijateľnosti z 2. 9. 2004, kde boli sťažovateľom upreté práva podľa článku 11 Dohovoru – sloboda zhromažďovania a združovania, nakoľko požadovali zaregistrovať združenie so stanovami obsahujúcimi antisemitské vyhlásenia.

³²⁾ K tomu pozri tiež *Honsík v. Rakúsko*, č. sťažnosti 25062/94 z 18. októbra 1995, ktoré sa týkalo popierania genocídy v plynových komorách koncentračných táborov, tiež *Marais v. Francúzsko*, č. sťažnosti 31159/96, rozhodnutie z 24. júna 1996, popierajúc v merite prejavu vedeckú vierohodnosť „údajného splynovania“.

³³⁾ K tomu pozri i.a. *Klein v. Slovenská republika*, č. sťažnosti 72208/01, rozhodnutie z 8. novembra 2005, alebo *Vereinigung Bildender Künstler v. Rakúsko*, č. sťažnosti, rozhodnutie z 25. januára 2007.

³⁴⁾ *M'Bala M'Bala v. Francúzsko*, č. sťažnosti 25239/13, rozhodnutie o prijateľnosti z 20. októbra 2015.

³⁵⁾ *Leroy v. Francúzsko*, č. sťažnosti 36109/03, rozhodnutie z 2. októbra 2008.

v New Yorku s nápisom „My všetci sme o tom snívali... Hamas to urobil“. Európsky súd najprv rozhodol, že napadnutá forma prejavu nespadala na rozdiel od toho, ako rozhodol vnútroštátny súd, pod čl. 17 Dohovoru. Sťažovateľ sa nesnažil o popretie základných práv a tento odkaz nebolo možné porovnávať s rasistickými, antisemitskými alebo islamofóbnymi poznámkami odporujúcimi základným hodnotám Dohovoru. Okrem toho ESLP čerpal pri posudzovaní prípadu aj z Dohovoru Rady Európy o zabránení terorizmu, vysvetľujúcej správe k Dohovoru, a takisto z Dohovoru o slobode prejavu a informácií v médiách v kontexte boja proti terorizmu a vzal do úvahy 4 faktory: kontext publikácie, dátum, miesto a nízku stanovenú pokutu. ESLP sa taktiež zaoberal psychologickým efektom, ktorý nenávistné vyjadrenia môžu mať na niektoré komunity a z tohto pohľadu by to mali byť práve adresáti tohto prejavu, ktorí by mali požívať vyššiu mieru ochrany, a nie jeho autor. ESLP pritom priznal karikatúre tzv. *perlokučný efekt*³⁶⁾, čiže schopnosť presvedčiť, zastrašiť a povzbudiť k určitej akcii. Pripúšťajúc skutočnosť, že kresby a karikatúry obsahovali umelecké vyjadrenie a z tohto titulu mohli byť provokatívne, nešlo v nich „len“ o kritiku amerického „imperializmu“, ale aj nabádanie k rasizmu, podkopávanie dôstojnosti obetí a podnecovanie k násiliu.

Európsky súd považoval za osobitne dôležité načasovanie publikácie, ako aj politickú citlivosť baskického regiónu, v ktorom to bolo publikované, a preto nezistil žiadne porušenie čl. 10 Dohovoru, pričom odmietol aj aplikáciu čl. 17 Dohovoru.

Ak chceme hovoriť o obetiach porušenia ich práv z pohľadu adresátov nenávistných prejavov, môžu sa v danom kontexte posudzovať individualizovane i kolektívne, pre ESLP je však podstatné, že sloboda prejavu ani v širokom rámci politickej i spoločenskej diskusie³⁷⁾, ktoré sú súčasťou demokratickej spoločnosti, nemôže svojim obsahom byť bezprostrednou alebo potenciálnou hrozbou pre demokratický poriadok, nemôže mať tendenciu viesť k obnoveniu totalitného režimu, popierať historickú pravdu, tam, kde niet sporu o jej podstatu a v neposlednom rade nemôže ani porušovať základné práva a slobody iných.³⁸⁾

Podobne prípadu Leroy v. Francúzsko, postupoval ESLP aj v prípade rasovej nenávisťi, i.a. v rozhodnutí o neprijateľnosti sťažnosti vo veci *Glimmerveen a Hagenbeek v. Holandsko*³⁹⁾, kde išlo o nabádanie „bielych

³⁶⁾ *Perlokučným aktom (perlocutionary act)* sa mienia účinky, ktoré sú spojené s jazykovým konaním, lebo „keď niečo hovoríme, má to často a obvykle určité účinky na pocity, myšlienky, konanie jedného alebo niekoľkých poslucháčov, hovoriacich alebo iných osôb a výpoveď sa môže realizovať podľa plánu, so zámerom a cieľom tieto účinky vyvolať – pozn. autorkin výťah z viacerých definícií.

³⁷⁾ K tomu i.a. pozri: JÄGER, P., MOLEK, P.: *Svoboda prejavu: Demokracie, rovnosť a svoboda slova*, Auditorium, Praha 2007, s. 109 a 149.

³⁸⁾ Pozri i.a. *Komunistická strana Nemecka proti Spolkovej republike Nemecko*, rozhodnutie z 20. júla 1957 alebo *Súrek v. Turecko* (č.1), rozsudok Veľkej komory z 8. júla 1999.

³⁹⁾ *Glimmerveen a Hagenbeek v. Holandsko* (rozhodnutie o prijateľnosti sťažnosti z 11. októbra 1979, č. sťažnosti 8348/78 a 8406/78).

Holandanov“ adresované každému, kto nie je biely, aby opustil Holandsko. Tieto názory posúdil štrasburský súd ako zneužívajúce práva podľa Dohovoru (článok 17), čím prejavy tohto obsahu vylúčil spod ochrany článku 10 Dohovoru. Pokiaľ ide o názorové postoje ESLP, na viacerých prípadoch možno ilustrovať, že je tu nulová ochrana voči nenávisťným prejavom, ktoré v sebe obsahujú nepriateľské, hnevliivé argumenty a nijako neprispievajú do občianskej či politickej diskusie, a to napriek tomu, že v demokracii sú do istej miery tolerované urážlivé, znepokojujúce či šokujúce vyjadrenia, ako už bolo zmienené.⁴⁰⁾

V analogickom kontexte vyznieva aj rozhodnutie *Féret v. Belgicko*⁴¹⁾, ktoré by bolo zaujímavé hodnotiť v čase meniacich sa spoločenských nálad. Je možné očakávať, že na svojich postojoch v tomto zmysle predsa ESLP zotrúva bez premien v čase, pričom v rozsudku zo 16. júla 2009 konštatoval, že odsúdenie sťažovateľa na vnútroštátnej úrovni, pri ktorom mu bol uložený trest výkonu verejných prác, ako aj zákaz vykonávania poslaneckého mandátu po dobu 10 rokov, bolo primerané legitímnejmu cieľu, pretože jeho výroky podnecovali k rasovej nenávisti. Počas volebnej kampane totiž distribuoval viaceré typy letákov, búriacich sa proti „islamizácii“ Belgicka. Súd preto nepovažoval sťažovateľa za obeť porušenia Dohovoru, naopak mal za to, že zásah do jeho práv je primeraný v záujme prechádzania nepokojom a ochrany práv iných.⁴²⁾

Ako vyplýva z judikatúry Európskeho súdu, nie je možné si slobodu prejavu spájať ani s tzv. náboženskou slobodou a zamieňať so šírením vyjadrení, ktoré nemajú len potenciál šírenia určitej náboženskej ideológie⁴³⁾, voči ktorým je Súd vo všeobecnosti tolerantný, ale napríklad priamo prostredníctvom videonahrávky značne nenávisťne vystupovať proti všetkým tu konkrétne nemoslimom. V danom prípade sťažovateľ vyzýval divákov, aby ich premohli, aby s nimi bojovali v duchu šarie, čím vyvolával voči týmto skupinám osôb nenávisť, násilie a diskriminačné správanie. Tá hranica je presne tam, ako uviedol ESLP; že každý zmluvný štát je oprávnený chrániť sa pred politickými hnutiami založenými na náboženskom fundamentalizme.⁴⁴⁾

Naopak obeť v zmysle adresáta verejných prejavov, by mala mať v niektorých prípadoch, najmä ak je v hre trestnoprávny postih ako *ultima ratio* sankcia za prejav jednotlivca, skôr charakter kolektívny. Príkladom je *Klein v. Slovenská*

⁴⁰⁾ K tomu pozri aj VÝBORNÝ, Š.: *Nenávisťný internet versus právo*. Praha: Woters Kluwer ČR, 2013, ISBN 978-80-7357-766-7, s. 58 a nasl.

⁴¹⁾ *Féret v. Belgicko*, rozsudok zo 16. júla 2009, č. sťažnosti 15615/07.

⁴²⁾ K tomu pozri aj *Le Pen v. Francúzsko*, č. sťažnosti 18788/09, rozhodnutie o neprijateľnosti sťažnosti zo 7. apríla 2010, kde síce napriek ponechaniu istého „margin of appreciation“ – rozsahu voľnej úvahy pre rozhodovanie štátu – predsa len ESLP usúdil, že komentáre sťažovateľa treba vnímať v rušivom svetle a môžu tak vyvolať pocity nepriateľstva a odmietnutia moslimskej komunity.

⁴³⁾ K tomu pozri bližšie akceptáciu prozelytizmu v prípade i.a. *Manoussakis v. Grécko*, č. sťažnosti 18748/91, rozhodnutie z 26. septembra 1996.

⁴⁴⁾ K tomu pozri viac *Belkacem v. Belgicko*, č. sťažnosti 34367/14 rozhodnutie o prijateľnosti z 27. júna 2017.

republika, kde bol sťažovateľom novinár, odsúdený na vnútroštátnej úrovni za spáchanie trestného činu hanobenia národa, rasy a presvedčenia, a to útokom na osobu arcibiskupa Sokola, ako predstaviteľa cirkvi. Vidíme tu postoj ESLP, ktorý prostriedok trestnej represie osobitne v súvislosti so slobodou prejavu vníma zvlášť citlivo. Navyše je táto opatrnosť sprevádzaná aj tendenciou kolektivizovať obete adresátov prejavu, pretože národ, rasa a náboženstvo majú tento charakter skupinový, ba čo viac, jednotlivец bez preukázania, že útok novinára smeroval proti cirkvi ako takej, nezosobňuje celú cirkev, a to ani v úlohe jej vysokého predstaviteľa.⁴⁵⁾

Záver

Z bohatej jurisprudencie ESLP na tému nenávisťného prejavu je možné vyvodiť viaceré východiská, ktoré charakterizujú túto štrasburskú doktrínu. Pozícia nadnárodného súdu je potvrdzovaná ako výnimočný prostriedok aj z pohľadu celého radu rozhodnutí, kde Súd nechce suplovať úlohu vnútroštátnych súdnych orgánov a konštatovanie porušenia práv sťažovateľa je vždy obrazom istého zlyhania vnútroštátnej rozhodovacej činnosti súdov. Pokiaľ ide o slobodu prejavu, kontext jej parametrov vychádza pritom z posúdenia, či je obmedzenie nevyhnutné a primerané. To sú napokon 4 aj súvťažné východiská pri posudzovaní proporcionality obmedzenia slobody prejavov na vnútroštátnej úrovni.⁴⁶⁾

⁴⁵⁾ *Klein v. Slovenská republika*, č. sťažnosti 72208/01, rozsudok z 31. októbra 2006.

⁴⁶⁾ Otázka, aké kritérium zvolíť na posúdenie proporcionality zásahu, riešil Ústavný súd Slovenskej republiky v náleze sp. zn. II. ÚS 152/08 zo dňa 15. decembra 2009: „Test proporcionality je klasicky založený na nasledujúcich troch krokoch. Prvým krokom (A) je test dostatočne dôležitého cieľa (test of legitimate aim/effect), teda test vhodnosti (Geeignetheit) - či zásah smeruje k cieľu, ktorý je dostatočne dôležitý na ospravedlnenie zásahu; a test racionálnej väzby medzi zásahom a cieľom zásahu - či daným prostriedkom (obmedzením slobody prejavu) je možné dosiahnuť akceptovateľný cieľ (ochranu cti). Druhým krokom (B) je test nevyhnutnosti (test potrebnosti použitia daného prostriedku zásahu (Erforderlichkeit), test of necessity, test of subsidiarity) - teda či nebolo možné použiť šetrnejší zásah. Napokon tretím krokom (C) je test proporcionality v užšom slova zmysle (Angemessenheit, test of proportionality in strict sense, proportionate effect), ktorý zahŕňa jednak (C1) praktickú konkordanciu (praktickú súladnosť), t.j. test zachovania maxima z obidvoch základných práv, ako aj (C2) tzv. Alexyho vážiacu formulu, vážiaci vzorec. Príkladom praktickej súladnosti môže byť situácia, keď obec namiesto toho, aby zakázala zhromaždenie z dôvodu, že na danom mieste sa v tom istom čase koná iné zhromaždenie, umožní napríklad za asistencie polície konanie oboch. (A) Uvedený zásah možno považovať za vhodný, pretože umožňuje dosiahnuť legitímny cieľ, ochranu iného základného práva, a to práva na zachovanie osobnej cti a dobrej povesti. (B) Zásah je nevyhnutný, pretože žalobca si svoju osobnosť chránil adekvátnym prostriedkom, žalobou o ochranu osobnosti. (C1) V uvedenom prípade, vyplývajúci z jeho podstaty, nebolo možné zachovať obidve práva popri sebe. Pri strete práva na ochranu osobnosti v konaniach o ochranu osobnosti a slobody prejavu sú odpovede A, B a C1 v zásade automatické. Kľúčovou je teda vážiaca formula. (C2) Vážiaca formula pracuje s trojstupňovou stupnicou hodnôt: „nízka“, „stredná“ a „podstatná“. Intenzita zásahu do jedného základného práva sa meria s mierou uspokojiteľnosti druhého práva v kolízii, pričom intenzita zásahu a miera uspokojenia nadobúdajú jednu z hodnôt – „nízka“, „stredná“ a „podstatná“. V prerokovanej veci bola intenzita zásahu do práva sťažovateľa

V judikatúre ESLP možno aj vývojovo identifikovať viaceré etapy, kedy sa Súd musel vysporiadať s rozličnými formami a objektmi útokov nenávisťného prejavu. Na prelome storočia, to bol celý rad rozsudkov proti Turecku vo väzbe na tzv. „PKK“ teroristickú organizáciu⁴⁷⁾, ktorá oslavovala násilie, potom od roku 2008 počínajúc to bola séria rozsudkov, ktoré mali rasistický základ a šíрили nenávisťnú propagandu. V roku 2012 sa rozširuje judikatúrne portfólio na predovšetkým sexuálnu orientáciu⁴⁸⁾ a sexuálne rozlišovanie ako také⁴⁹⁾, dnes sa dá hovoriť o širšej škále nenávisťných prejavov volajúcich po historickom revizionizme, popieraní holokaustu, náboženskej intolerancii, verbálnych útokov s rasistickým motívom a otvorenou nenávisťou voči imigrantom všeobecne a moslimom osobitne.

Treba byť pri stanovovaní limitov slobody prejavu zvlášť ostrážitiť a s istou dávkou racionality a citu posudzovať každý prípad jednotlivo, lebo to, čo je na hovorenom i písanom slove nebezpečné je práve, že sa „(...) nemožné stáva možným.... (...) a potom jediným spôsobom ako tomu zabrániť je azda hovoriť viac, ako vynútiť mlčanie“⁵⁰⁾. Na krehkej hranici toho, čo je v demokracii ešte prípustná sloboda prejavu, azda platia aj slová Salmana Rushdieho, ktorý raz povedal, že „(...) bez slobody urážať, sloboda prejavu prestáva existovať“. Od schopnosti prijať kritiku a brať s väčšou vážnosťou druhých než seba, prípadne za svojou hranicou akceptácie tzv. brániacej demokracie treba potom rozlíšiť celospoločenskú úlohu práva a súdnej moci vo vzťahu k prejavom, ktoré v širšom kontexte narušajú všetky piliere demokratického a právneho spoločenstva. Historická skúsenosť učí, že voči nim je potrebné vždy zachovávať mieru poznania, vzdelania a po právnej stránke aj účinnej obrany súčasných hodnôt našej západnej civilizácie.

podstatná, pretože išlo o článok novinára, ktorý sa týkal otázok verejného záujmu, kritiky rozhodovacej činnosti súdov a v zásade išlo o hodnotový súd. Miera uspokojiteľnosti práva na ochranu osobnosti žalobcu vyplýva z odpovedí na test s otázkami kto, o kom, čo, kde, kedy a ako hovoril.". (pozn. Uvedený test pôvodne vychádza z dlhoročnej praxe Spolkového ústavného súdu v Nemecku a prevzali ho európske ústavné sudy, ako aj nadštátne európske sudy, k tomu pozri tiež I. ÚS 4/02, I. ÚS 36/02, I. ÚS 193/03).

⁴⁷⁾ „Strana kurdských pracujúcich“ – pozn. autorky.

⁴⁸⁾ i.a. významný prípad *Vejdeland a ostatní v. Švédsko*, 1813/07, rozsudok z 9. februára 2012, ktorý sa týkal označení homosexuálov ako sexuálnych deviantov.

⁴⁹⁾ European Court of Human Rights – European Judicial Training Network Seminar on Human Rights for European Judicial Trainers Strasbourg, Human Rights Building Tuesday 7 July 2015, Tulkens, F./Former Judge and Vice-President of the European Court of Human Rights/: When to say is to do Freedom of expression and hate speech in the case-law of the European Court of Human Rights, [cit.05/03/18], available online: <[http://www.ejtn.eu/Documents/Administrative%20Law%202015/5\)%20ECtHR%20for%20Judicial%20Trainers/ECtHR%20and%20hate%20speech%20\(paper\).pdf](http://www.ejtn.eu/Documents/Administrative%20Law%202015/5)%20ECtHR%20for%20Judicial%20Trainers/ECtHR%20and%20hate%20speech%20(paper).pdf)>, p. 9.

⁵⁰⁾ A. M. BICKEL: *The morality of consent*, New Haven, Yale University Press, 1975, cit podľa ibid., s. 15.